

Luczai István*: Bócz Endre–Finszter Géza: Kriminálisztika joghallgatóknak, Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008.

Debreceni Jogi Műhely, 2009. évi (VI. évfolyam) 1. szám (2009. január)

A kriminálisztika más néven bűnügyi nyomozástan a kriminológia gyakorlati ága, a bűncselekmények elkövetésének eszközeivel, felderítésük lehetséges módszereivel foglalkozó tudomány, kevésbé „tudományosan” megfogalmazva a bűnfelderítés tudománya, melynek feladata a bűncselekmények és bűnelkövetők felderítése valamint az elkövetési körülményekkel kapcsolatos bizonyítások végrehajtása. A kriminálisztika, mint tudomány, három részből áll: a krimináltechnikából, a krimináltaktikából és a kriminálmetodikából. A technika és taktika általános, míg a metodika úgynevezett különös részterület.

A korábban megjelent kriminálisztikai tárgyú művek elsődlegesen a rendőrség kiképzési igényeihez igazodva kerültek összeállításra erősítve azt a látszatot, hogy a kriminálisztika rendőrtudomány, ezzel ellentétben a kriminálisztika évtizedek óta kötelező tananyag a jogtudományi képzésben, ennek az ellentmondásnak a felismerése vezette a jó nevű szerzőpárost az ismertett tansegédlet megírásakor.

Bócz Endre ny.á. főügyész, kandidátus 1961. február 28-ától dolgozott az ügyészség hivatásos állományú tagjaként, 1978-tól fővárosi főügyész-helyettesként, 1990-től 10 éven át fővárosi főügyészként. Finszter Géza az OKRI osztályvezetője, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar tanára, 1968 és 1997 között a Belügyminisztériumban töltött be különböző beosztásokat, 2007-ben szerezte meg az MTA doktori címet. A szerzők szakmai múltjának gyakorlati tapasztalása nevezetesen, hogy a kriminálisztika témájában a jogi felsőoktatásban nem szükséges mindazt és úgy oktatni, mint a felsőfokú rendőrségi oktatásban vezetett el a tansegédlet megírásáig. A kétféle tananyag szükségszerűen sokban átfedi egymást, ugyanakkor máshol kell elhelyezkednie a hangsúlyoknak, és adott esetben más szemléletmódnak is meg kell jelennie.

A szerzők, akár egy nyomozás egymásra épülő folyamata, 21 fejezetben lépésről lépésre igyekeznek az olvasót a kriminálisztika (mint intra-diszciplináris tudomány) megismeréséig eljuttatni. Részletesen ismertetik a kriminálisztikai gyakorlat és a kriminálisztika tudományának történetét, kialakulásának lépéseit, és legfontosabb tényezőit. A kriminálisztikai elméleteket nevezetesen a bizonyítás tanát, a nyomelméletet és az azonosítás elméletét lényegre törően és szemléletesen ismertetik.

Külön fejezet szól a bizonyításról, a bizonyítás logikai lépéseiről a bizonyítandó tétel, a bizonyító tétel, a bizonyítási ok és a bizonyítási erő meghatározásáról, egymáshoz való viszonyokról. Szemléletesen ismertetik a közismeret a szakismeret és a szakértelem különbségét. Részletesen beszélnek a megismerés kriminálisztikai sajátosságairól a speciális kriminálisztikai gondolkozásról, megismertetik velünk a kriminálisztika alapkérdéseit, úgyesen és szemléletesen ültetve át az angol 6W-1H (Who? What? When? Where? With what? Why? How?) formulát a magyarba azáltal, hogy „a kérdések azonosak [...] az általános iskolai oktatásban az egyszerű bővített kijelentő mondat funkcionális részeire [alany (ki?), állítmány (mit tett?), idő-, hely-, eszköz-, ok- és mód-határozó (mikor? hol? mivel? miért? és hogyan?)] vonatkozó kérdésekkel”.

Megismerhetjük az adatgyűjtés és a felderítés különbözőségét. Feltárják a kriminálisztikai nyomelmélet fogalmait (nyom, nyomképző, nyomhordozó) a nyomképződés folyamatát és

tényezőit. Megismerjük a nyom és az anyagmaradvány különbözőségét, a statikus és dinamikus nyomok eltérő voltát a nyomcsoportokat végül szemléletes példán keresztül (festett fából készült ajtó vésővel történő feszítése) a nyomkereszteződéseket. A nyomelmélet kapcsán megismert nyomok bizonyításbeli felhasználásának elméletét ismerhetjük meg az azonosítás-elmélet által kiindulva abból a tényből, hogy minden tárgy vagy jelenség csak önmagával azonos. A létező valóság elemeinek állandó mozgása közepette a viszonylagos állandóság képezi azt az időintervallumot, amelyen belül az azonosítás még eredményesen elvégezhető. Megismerhetjük ezen kívül a technikai azonosítás folyamatának 4 fázisát és a technikai azonosítás eredményeit.

Az alapismeretek elsajátítását követően a mikor és mit bizonyít a nyom vagy az anyagmaradvány, a különleges szakértelem és szakismeretek a kriminalisztikában illetve a kutatás mint kriminalisztikai módszer című gyakorlati példákkal alátámasztott fejezetekben ismerhetjük meg a hétköznapi érdeklődő számára is érdekes információkat a lábnyomok kriminalisztikai jelentőségéről, a daktiloszkópia biológiai alapjairól az ujjnyom és ujjnyomat különbözőségéről, a kriminalisztikai ballisztikáról az eszköznyomok kriminalisztikai szerepéről az anyagmaradványok osztályozásáról és kriminalisztikai hasznosításáról, az azonosíthatóság és a felismerhetőség különbözőségéről továbbá a kutatásról, a helyszíni szemléről és a házkutatásra okot adó kriminalisztikai szituációkról.

A bűnügyi nyomozástan (kriminalisztika) nevéből fakadóan is megkerülhetetlen része a nyomozás mint szervezett tevékenység a büntetőeljárásban, ennek keretén belül elhatárolásra kerül a nyomozó hatóság és a nyomozó szerv fogalma, a nyomozó hatósági hatáskör meghatározásának kriminalisztikai szempontjai, a bűnüldözési szervezet kialakításának követelményei, a bűnüldözési stratégia főbb céljai és eszközei. Megismerhetjük a nyomozás mint adminisztratív tevékenység főbb folyamatait, ennek keretén belül a nyomozás iratait, a jegyzőkönyv fajtáit és azt is mikor és mit bizonyít valamint a bűnügyi fényképezés főbb területeit a bűnügyi fényképek fajtáit. Külön rész foglalkozik a „pszichikus nyomokkal” az észlelés és érzékelés elhatárolásával a vallomás alapjául is szolgáló tudomás keletkezésével, az emlékezés működésével és annak zavaraiival.

A történések résztvevői a tényekről szerzett ismereteinek hatóság általi megismerésére szolgál a kihallgatás. Megismerhetjük a kihallgatási alapszituációkat, a kihallgató helyiségre vonatkozó kívánalmakat, a szereplők javasolt elhelyezkedését, a kihallgató viselkedésének általános szabályait, a kihallgatás fázisait, valamint azokat a módszereket, amelyek segítségével az igaz vallomás megtétele elősegíthető. Megismerhetjük a bírósági kihallgatás speciális szabályait és azokat a lebonyolítási különbségeket, amelyek a nyomozási és a tárgyalási kihallgatás között vannak.

Külön-külön fejezet foglalkozik a vallomások ellenőrzésével, (ezen belül a vallomás hitelt érdemlőségének vizsgálatával, a bizonyítási kísérletekkel és a poligráfos vizsgálattal ismerkedhetünk meg) a tényállásszerkesztés és a bizonyítékok értékelésének lépéseivel (a történeti tényállás szerkesztésének menetével, a vádirati tényállás szerkesztésének lépéseivel és kockázataival, valamint a védekezés típusaival) a perbeszéddel (a perbeszéd általános követelményeivel, a tényállás perbeszédbeli előadásának buktatóival, az áttekinthetőség és az érthetőség fontosságával, a jogkérdések tárgyalásának helyes módszerével).

A kriminalisztikai ismeretek szempontjából lényeges körözés, üldözés és elfogás, a személyi szabadság elvonásának és korlátozásának kriminalisztikai szempontjait két külön fejezetben ismerteti a tansegédlet a személy és tárgykörözésről szóló 2001. évi XVIII. törvény citálásával, a körözés fogalmának meghatározásával a körözések ismertetésével, a személyazonosításra alkalmas adatok közlésével továbbá az előzetes letartóztatás elrendelése

érdekében igazolandó adatok meghatározásával, a megalapozott gyanú és a megalapozott feltevés elkülönítésével.

A rendőrség kiképzési metodikájában önálló szerepet játszó, ugyanakkor a hétköznapi joghallgató számára lényeges és kizárólag e tantárgy keretében elsajátítható ismereteket is tartalmaz a tansegédlet, ezek a kriminálpolitika, közbiztonság, rendészet, bűnüldözés ismereteit, a rendészeti stratégiát felvázoló fejezet, a rendészeti adatkezelések ismertetése, ezen belül a bűnügyi nyilvántartási rendszer részletes bemutatása az eljárási valamint a kriminalisztikai rendeltetésű nyilvántartások ismertetése továbbá a rendészeti hírszerzés és a felderítés bemutatása.

A könyv szerkesztése modern, tipográfiai kivitele igényes, a gyakorlati életből vett esetekkel valamint a hétköznapi élet egyszerűen megérthető és felfogható jelenségeivel támaszt alá nehezebben megérthető ismereteket, mindezeknek köszönhetően áttekinthető és tanulható. Nagy segítséget nyújtanak ebben a minden fejezet végén megtalálható ellenőrző kérdések, amelyek nemcsak, hogy összefoglalják, logikai vázát adják a fejezetnek, segítik is az olvasót (hallgatót) a tantárgy sikeres elsajátításában, a vizsgára való felkészülésben. A felhasznált és ajánlott irodalom összesített megjelenítése egy tansegédlet esetében elfogadható és vélelmezhetően nem fog komolyabb fejtörést okozni az olvasók számára, hasznos segítség ugyanakkor a tanulásban a kapcsolódó jogszabályok és dokumentumok tételes felsorolása.

Soraimat talán azzal zárhatnám a leghitelesebben, ha rögzíteném: a tansegédlet, de hívjuk inkább könyvnek – hiszen jogi előképzettség nélkül is érdekes és olvasmányos mű, amely „könyörtelen logikával” ugyanakkor élvezhetően, komolyabb közelharcok nélkül ismerteti meg az olvasót a kriminalisztikával – kriminalisztika joghallgatóknak címet kapott, ha a „könyvnek” kellene megnevezést adni, javasolnám a kriminalisztika nemcsak joghallgatóknak címet a szerkesztő figyelmébe.

* A szerző a KEK KH Bűnügyi Nyilvántartó Hatóság helyettes vezetője.